

ZAČETKI PREVAJANJA POSVETNE POEZIJE V SLOVENŠČINO: PESNIKI-PREVAJALCI OD DEVA DO JARNIKA

Marijan Dovič
ZRC SAZU

1 Uvod

Posvetna poezija v slovenščini, ki se je začela razvijati proti koncu 18. stoletja ob izhajanju *Pisanic* (1779–1781), se je morala kot vsaka nova pesniška tradicija neogibno opirati na tuje zglede. Ob kanoničnih delih v latinščini in grščini, ki so jih spoznavali med šolanjem, so se pionirji slovenske poezije zgedovali zlasti po pesništvu v nemščini, a tudi po poeziji drugih literatur: italijanski, madžarski, hrvaški, deloma francoski. Tuji zglede so nanje tvorno vplivali po vsebinski ali formalni plati, včasih pa so postali tudi neposreden vir prirejanja in prevajanja – pri čemer so slovenski pesniki v skladu s tedaj veljavnimi normami s predlogami ravnali razmeroma svobodno in se večinoma niso trudili za zvest prevod v današnjem pomenu besede.

V tem poglavju je pregledno obravnavano prevajanje in prirejanje posvetne poezije v slovenščino v obdobju razsvetljenstva (zlasti pri ključnih pesniških osebnostih Devu, Zoisu, Linhartu, Japlju, Vodniku, Volkmerju, Modrinjaku in Jarniku), predstavljeni pa so tudi temeljni koncepti, ki so pesnike pri tem vodili, ter nekateri načelni problemi, povezani z razvojem prevajalske samorefleksije in teorije.

2 Zgodovinski razvoj raziskovanja tematike

Vprašanje prevajanja je bilo doslej bolj ali manj upoštevano zlasti v okviru raziskav zgodnje slovenske posvetne poezije – od začetnikov akademske slovenistike (Kidrič 1938, Prijatelj 1935) do sodobnejših raziskav (Gspan 1956, 1969, 1978, 1979, Slodnjak 1968, Grafenauer 1973, Koruza 1977, 1993, Legiša 1977, Pogačnik 1980, 1995, Kos 1986, 1987, Bjelčevič 2000, Svetina 2007, Vidmar 2020, Dovič 2007, 2020).

Raziskovalci so podrobneje preučevali zlasti tuje vplive in v primerih, ko je bila razkrita konkretna predloga, opravili bolj ali manj podrobne analize, ki so pokazale, v kolikšni meri so posamezni pesniki zvesto sledili predlogam in v kolikšni so si dovolili vsebinske in formalne prilagoditve, poenostavitve, posodabljanja, aktualizacije, vključevanje lokalnih referenc in podobno.

Iz omenjenega korpusa je mogoče pridobiti razmeroma dobro sliko o začetkih prevajanja posvetne poezije v slovenščino, izluščiti pa je mogoče tudi nekaj ugotovitev o pomenu, ki ga je prevajalska (oziroma prirejevalska) praksa imela za nastanek in razvoj slovenskega pesništva. Obenem je mogoče opozoriti vsaj na dve omejitvi dosedanjih raziskav. Najprej je treba priznati, da vprašanje prevoda še ni bilo zastavljeno zares samostojno, sistematično in celovito. Poleg tega pa je treba priznati še, da so bili doslej podrobno raziskani zlasti avtorji osrednjeslovenskega prostora, torej pesniki na Kranjskem, medtem ko štajerski in koroški pesniki tega obdobja (zlasti Volkmer, Modrinjak, Primic, Drabosnjak in Jarnik) z vidika prevajanja niso bili deležni tako poglobljenih analiz.¹

3 Osrednje teme

V središču tega poglavja bo potemtakem prikaz prevajanja posvetne poezije v slovenščino v obdobju razsvetljenstva, zlasti od Deva in *Pisanic* mimo poezije Zoisovega kroga ter Vodnikovih *Brambovskih pesmi* do Jarnika, ki je v dvojezičnem krogu pesnikov celovške *Carinthie* razvijal razmeroma sodoben koncept literarnega prevoda. Obravnava v tem okviru ne bo zares sistematična, saj se ne bo mogla spuščati v podrobnosti in nove konkretne primerjave: ostati bo morala na ravni pregleda, a bo pri tem skušala s pogledom na celoto doslej opravljenega dela dodati tudi nekaj novih sintetičnih opazanj in nakazati možne usmeritve za prihodnje raziskave.

3.1 Poezija *Pisanic* in Anton Feliks Dev

Vzpostavitev slovenske posvetne poezije v slovenskem jeziku v obdobju razsvetljenstva je kljub kontinuiteti verzifikacije v domačem jeziku (v razponu od anonimne ljudske tradicije, posvetne in nabožne, do umetne nabožne in pozneje posvetne pesmi) terjala zavesten preskok, motiviran z rastočo deželno in pozneje tudi nacionalno zavestjo: z željo po prerodu domače literature in kulture, ki je v tem času vznikala po vsej Evropi. Ta preskok je bilo mogoče doseči z aktivnim vzorovanjem pesnikov pri drugojezičnih verzifikacijskih tradicijah, ki je slovenskemu pesništvu omogočilo razvoj ustrezne

1 Temeljne študije so sledeče: o Jarniku Prunč (2002), o Modrinjaku Kotnik in Pogačnik (1974), o Volkmerju Potrata (1994), o Drabosnjaku Reisp (1966). Nov, celovit pregled štajerskega pesništva prinaša disertacija Nine Ditmajer (2020).

repertoarne širine.² Takšno vzorovanje je bilo toliko bolj naravno, ker so na današnjem slovenskem ozemlju soobstajale vzporedne literarne tradicije v različnih jezikih, slovenski verzifikatorji pa so bili praviloma večjezični in so se že v procesu izobraževanja urili v verzifikaciji (latinski, pa tudi nemški in italijanski) ali celo v prevajanju; vse to znanje so lahko prenašali tudi v domači jezik.³

Tudi snovalci nove slovenske posvetne poezije, ki so se zbrali okrog almanaha *Pisanice* (1779–1781) v krožku ljubljanskega preroditelja Marka Pohlina, so se opirali na drugojezične tradicije.⁴ Slovenska literarna veda je natančno raziskala, kateri pesniki so vplivali na pesnike *Pisanic*, zlasti na njihovega vodilnega avtorja Antona Feliksa Deva (1732–1786), meniha iz reda bosonogih avguštincev. Za Devovo poezijo so pomembni zlasti pesniki nemškega govornega območja (Denis, Gottsched, Hancke, Hagedorn, Bürger), deloma tudi italijanski (Metastasio) in seveda latinska klasika (zlasti Horacij). Navezanost ljubljanskega diskalceata na tuje pesnike se je odrazila tudi v neposrednem prevajanju ali prirejanju. Če v prvem letniku *Pisanic* (1779) prevajanje še ni igralo opazne vloge, najdemo v drugem letniku almanaha (1780), ki ga v resnici lahko štejemo za Devovo samostojno pesniško zbirko, konkretne vplive na meji predelave, pa tudi nekatere očitno predelane in celo dokaj zvesto prevedene pesmi.

Na predelavo meji Devova »Pesm na enega domačega bolteka«, ki se naslanja na pesem »Auf meinen Vogel« [Moji ptici] tedaj priljubljenega avstrijskega pesnika, (bivšega) jezuita Michaela Denisa (1729–1800). Kot je pokazala podrobna analiza, je mogoče govoriti bolj o vzporednicah, ne toliko o prepesnitvi, saj je bil Dev v obdelavi tematike izrazito samostojen; zato lahko »Bolteka« tako po formalni kot po vsebinski plati štejemo za izvorno pesem (Koruza 1993, 164–172).⁵ Pač pa je za prevod mogoče šteti pesem »Napis na pokopnici enega psa«: njena predloga je (nepodpisani) nemški epigram, ki ga je Dev našel v dunajskem tedniku *Oesterreichische Patriot* (Koruza 1993, 177–179). Najbolj se med Devovimi pesmimi prevodu v današnjem pomenu približuje pesem »Der Zwist der Fürsten besungen von Sined den Barden 1778 na krajnsko spevo-rečnost prestavljen«; gre za prevod pesnitve že omenjenega Denisa. Tudi v tem primeru je

2 O tem, kako se nove literarne tradicije pri svojem nastanku nujno naslanjajo na druge, že vzpostavljene (in prestižne), prim. zlasti Even-Zohar (1990) in Dovič (2003). Pri tem se dogaja »transfer«, prenos elementov literarnega repertoarja, ključno vlogo pa ima tudi prevajanje. O vlogi prevoda pri nastanku slovenske literature prim. tudi Vogrinc Javoršek in Kocijančič Pokorn (2007).

3 V klasični nabor večšin tedanjega izobraženca je sodilo zlasti novolatinsko pesnjenje, v prevajanju nabožne poezije pa so se preskušali že slovenski protestanti, ki so se pri tem nujno soočili z vprašanjem, kateri verzifikacijski sistem je za slovenščino najbolj primeren. To vprašanje v slovenski posvetni poeziji še dolgo ni bilo odločeno. Medtem ko se protestanti nagibali k silabizmu, je vse do 19. stoletja živela tudi zamisel o prenašanju antične kvantitativne metrike. Prvi poskus prenosa kvantitativnih elegičnih distihov v slovenski verz najdemo že v katekizmu Janeza Čandka (1615). Na koncu je vendarle prevladal silabotonizem, ki je bil najbolj kompatibilen s tradicijo (prim. Bjelčevič 2000; Dovič 2020).

4 Pregledno o prevodih v *Pisanicah* prim. Stanovnik 2005, 42–44.

5 Poseben problem predstavlja besedilo za opereto »Belin«, za katero je dolgo veljalo, da je nastala pod vplivom italijanskega pesnika in libertista Pietra Metastasia (1698–1772). A Jože Koruza je prepričljivo pokazal, da bi morebitno predlogo, če sploh obstaja, prej našli v nemškem prostoru; še najverjetneje pa je besedilo razmeroma izvorno (Koruza 1993, 103–162).

Dev mestoma ravnal samosvoje: v nasprotju z izvirnikom se je odločil za dosledno rima-nje, blankverz je zamenjal z aleksandrincem in spremenil kitico, v vsebinskem pogledu pa je izvirnik izrazno poenostavljaj in aktualiziral (Koruza 1993, 190–199). Kljub temu se je zavedal, da gre za prevod, saj je izvirnik izrecno navedel v naslovu, svoj postopek pa imenoval »prestavljanje«. Povsem jasno mu je bilo tudi, da je to, kar se »prestavlja«, umetniško besedilo, predloga je namreč, kot pravi sam, prestavljena na »kranjsko spevo-rečnost« – gre za izraz, ki se pozneje resda ni prijel, Dev pa ga je najverjetneje sprejel od samostanskega sobrata in pesniškega kolega Marka Pohlina, ki se je v *Kranjski gramatiki* prvi teoretično ukvarjal s problemi slovenskega pesništva.⁶

Še dve Devovi pesmi v drugem zvezku *Pisanic* sta prevodnega značaja; obe se navezujeta na predlogi danes manj znanega nemškega baročno–klasicističnega pesnika Gottfrieda Benjamina Hanckeja (1693–1739). Prva je »Pudelbal«, pesem, ki jo je Dev v podnaslovu označil za »en posnetk iz Gottfrieda Benjamina Hanketa«. Predloga je v tem primeru satirični panegirik »Auf das höchst-prächtige, Anno 1725 in Dreßden gehaltene Carneval« [O najveličasnejšem karnevalu v Dresdnu leta 1725]. Ljubljanski avguštinec je razmeroma zvesto prevzel formalne značilnosti izvirnika in je aleksandrinski verz le nekoliko prilagodil, vsebinsko pa se je od predloge oddaljil: posamezna mesta je strnil in skrajšal, dodal je reference na domače okolje ter izviren moralistični ekskurz – motiv iztreznitve po razkošni veselici. Koruza potemtakem upravičeno sklene: »Razmerje med Hanckejevo predlogo in Devovim 'posnetkom' je torej zelo nevezano in znatno presega okvire takrat izredno širokih prevajalskih kompetenc. Zato smemo Pudelbal šteti med Devove relativno izvirne pesmi« (Koruza 1993, 200). Podobno svoboden odnos do predloge se kaže tudi v pesmi »Pogovor med Špelo in Meto čes fante, katiri se radi skrivajo, ker se boje, da be njih v žovd na vzeli«, v kateri Dev smeši fante, ki se izogibajo vojaščini. V tem militantnem pamfletu, kjer se pesnik brez zadržkov postavi v službo monarhične propagande, se je Dev zgledoval po Hanckejevem dialogu »Gespräche zwischen Julien und Lisetten« [Pogovori med Julijo in Lisetto], ki je mnogo obsežnejši od Devovega. Dev je z nekaj spremembami sicer privzel verz predloge, aleksandrinec, a se je vsebinsko od nje močno oddaljil in na ta način ustvaril še eno pesnitev, ki jo brez težav štejemo za izvirno (Koruza 1993, 206–212).

V tretjem zvezku *Pisanic* (1781) je prevajanje manj prisotno, čeprav se pesniki, med katerimi se zdaj pojavi tudi mladi Vodnik, zgledujejo po drugih tradicijah. Dev se v pesmi »Občutenje tega serca nad pesmejo od Lenore« sklicuje na še enega nemškega pesnika – Gottfrieda Augusta Bürgerja. A prevajanja njegove znamenite balade »Lenora« se, v nasprotju s Zoisom in pozneje s Prešernom, Dev še ni upal lotiti – ob njej je le resignirano ugotavljal, da ga je njegovega »petja sram«. Kljub temu pa lahko sklenemo, da je že

6 Pohlin v izdaji *Kranjske gramatike* iz leta 1768 v začetku poglavja o pesništvu uporablja za poezijo izraz »Thonsprechung« in slovensko ustreznico »spevorenost« (Pohlin 1768, 176). V popravljeni izdaji iz leta 1783 pa govori tudi o »kraynerische Dichtkunst« in »Poesie«.

Dev kot prvi slovenski posvetni pesnik pokazal, kako je mogoče kovati verze v širokem razponu od izvirne poezije in poezije, ki je nastala pod razpoznavnim vplivom, do posnemanja in prevajanja – pri čemer je vsaj nakazal rudimentarno teoretsko in pojmovno razlikovanje med svobodnejšim »posnetkom« in predlogi bolj zvesto »prestavitvijo«. Pri tem je, kot je ugotovila že Majda Stanovnik, prevzel klasicistični koncept prevajanja posvetnih besedil in se oprl na tradicijo, ki »od prevajalca ni zahtevala, naj zvesto ali celo suženjsko 'posnema' izvornik, ampak je pričakovala, da bo ravnal svobodno, po možnosti celo kot avtorjev tekmeč, torej kot suveren, domiseln ustvarjalec« (Stanovnik 2005, 42).

3.2 Razsvetljenski salon na Bregu: Linhart, Zois in Japelj

Prevodi posvetne poezije so nastajali tudi v razsvetljenem krogu barona Žige Zoisa. Med dosežki njegovih članov velja omeniti prevajanje italijanskih opernih arij, ki sta jih slovenila Linhart in Zois: zaradi prestiža opernega žanra so pomenile pomemben dogodek v javnem uveljavljanju slovenščine. Ob tem sta zlasti Zois in Japelj zapustila tudi nekaj izjemno zanimivih prevodnih pesniških poskusov – toda žal člani Zoisovega omizja teh del iz različnih razlogov niso objavili.

Preden si te poskuse ogledamo, je treba vnovič poudariti, da je bil odnos do predlog ob koncu 18. stoletja na splošno izrazito sproščen. Neostro prehajanje med »avtorskim« in »izvirnim«, ki je značilno za prevajanje v tem času, se odlikava tudi v odnosu članov Zoisovega omizja do ljudskega materiala. Zois je med drugim zbiral zapise ljudskih pesmi, t. i. viže; njegova zbirka naj bi obsegala čez sto enot in je vsebovala ljudske in kvazi-ljudske pesmi s poudarjeno erotično vsebino, ki so jih (za)pisali Japelj, Vodnik ali Zois. Kot meni Berkopec, so nastale tako, da so »zapisovali motiv (domislivo) ljudske pesmi in ga priredili (zaobrnilo) po svoje, tako da ni pesem pravzaprav niti ljudska niti umetna, marveč vsakega nekaj« (Berkopec 1962, 263), pri čemer delež ljudskega in avtorskega variira, kdo je kaj zložil, pa ni mogoče dognati. Verzifikatorji Zoisovega omizja potemtakem svojega početja niso razumeli v duhu modernega avtorstva, zavezanega ustvarjanju unikatnih umetnin, temveč v starejšem duhu »prirejanja«, ki sinkretično meša lastno in prevzeto. To ugotovitev je vsaj deloma mogoče prenesti tudi na odnos pesnikov Zoisovega kroga do literarnega prevajanja: za današnje standarde dosledne zvestobe se zdi njihov odnos do avtorskih predlog še vedno sila sproščen, a je vendarle strožji od pristopa k anonimnemu ljudskemu gradivu.

Eden najbolj nadarjenih varovancev barona Zoisa Anton Tomaž Linhart (1756–1795) je bil kot literarni avtor in začetnik slovenske dramatike močno zavezan prevodu in priredbi: njegovi slovenski drami *Micka* in *Matiček* sta samosvoji in domiselni predelavi – z Devom bi rekli, »posnetka« – tujega izvornika (prim. pogl. Prevajanje posvetne dramatike v razsvetljenstvu). Linhart si je prevajalske izkušnje nabiral že pred tem, četudi sprva ne s prevajanjem v slovenščino: v svoj nemški pesniški prvenec *Blumen aus Krain* [Cvetje s

Kranjskega] (1781) je vključil spevoigro *Das öde Eiland* [Pusti otok] s pristavkom »nach Metastasio« [po Metastasiu]. Poleg tega je v zbirki objavil nemški prevod Devove slovenske pesmi »Lubezn Jožefa II. rimskega cesarja pruti svojemu bližnemu iz krajnskega na nemšku prestavljena«, ki je pred tem pod naslovom »Die Menschenliebe Josephs II., eine freye Uebersetzung aus dem Slavischen« izšla v tretjem letniku *Pisanic* (1781). Tam je kot prevajalec sicer naveden grof Edling, toda Koruza je prepričljivo pokazal, da je bil dejanski prevajalec Linhart. Pokazal pa je tudi, kako korekten do izvirnika je bil Linhart, četudi je svoj prevod označil kot »freye Uebersetzung« [prosti prevod] (Koruza 1993, 186–190). Verjetno pod vplivom Zoisa se je Linhart lotil tudi prevajanja opernih arij: kot se je nedavno izkazalo, je že leta 1782, ko je prevedel in dal na Dunaju natisniti nemški prevod libreta tedanje italijanske operne uspešnice *La frascata*, vanj presenetljivo vstavil pesmico »Ne vem, če je kej fletno«, posrečen slovenski prevod speva »Amor non so che sia« (Cigoj Krstulović 2016, 383–386). Tudi za Linhartovo (večsmerno) prevajanje v splošnem velja podobna ugotovitev kot za Deva: do predlog pristopa razmeroma svobodno, saj mu zvestoba izvirniku ne pomeni posebne vrednote.

S prevajanjem opernih arij se je ukvarjal tudi vodja in mecen breškega kroga Žiga Zois (1747–1819). Ohranila se je pesem »Preljube ženice«, za katero je Nataša Cigoj Krstulović (2016) šele nedavno razkrila predlogo – operno arijo »Mie care donette« iz popularne komične opere *Donne cambiate* Marcosa Antóina da Fonseca Portugala z italijanskim libretom, ki ga je napisal Giuseppe Maria Foppa. Zoisova priredba italijanske arije, ki je najverjetneje nastala v prvem desetletju 19. stoletja, je vsebinsko in formalno posrečena; ohranja amfibraški metrum originala, ritmično gladkost in jedrnatost sporočila. Toda Zois, v italijanskih šolah vzgojeni erudit, se je loteval tudi mnogo zahtevnejših besedil, med drugim znamenite »Lenore« Gottfrieda Augusta Bürgerja (1747–1794). V svojem prevodu, na katerega se je pozneje opiral Prešeren, si je namerno dovolil številne vsebinske svoboščine: Lenoro je podomačil v [A]Lenko in Wilhelma v Jurja, spopad med Avstrijci in Prusi pred Prago pa zamenjal z Laudonovim obračunom s Turki pred Beogradom (nemara z mislijo na približevanje potencialni domači publiki). Tako kot pozneje Prešeren se je tudi Zois zvesto držal metrike izvirnika in je ohranil osemvrstično trohejsko kitico, v kateri se menjajo moške in ženske rime. Ob robu rokopisa so se ohranili baronovi dragoceni robni zapisi, ki pričajo o težavah prevajalca, posredno pa tudi o zahtevnem procesu vzpostavljanja pesniškega repertoarja v jeziku, ki šele postaja literarni (o Zoisovem pesništvu prim. Gspan 1969 in Dovič, sprejeto za objavo).

Nesporni vrhunec Zoisovega slovenskega pesništva predstavljata pesmi, ki ju poznamo pod imenoma »Mačka« in »Efeška vdova« in ju je prvič objavil šele Alfonz Gspan (1969). Za »Efeško vdovo« se doslej kljub trudu ni našla konkretna predloga, zato je obveljalo, da gre za izvirno pesniško obdelavo proznega izvirnika, Petronijevega *Satirikona*. Za drugo pesnitev je predloga znana: gre za prevod živalske pesnitve »La gatta e il topo« (»Mačka in miš«) v Zoisovem času priljubljenega italijanskega pesnika

Giambattiste Castija (1724–1803). Casti je omenjeno pesem objavil leta 1803 v četrtem, zadnjem zvezku svoje knjige *Gli animali parlanti* (*Govoreče živali*). Zoisov prevod, ki je nastal med leti 1804–1808, v oblikovnem pogledu zvesto sledi izvirniku in uporablja zahtevno obliko italijanske sektine s prevladujočimi ženskimi rimami. Zois je v slovenščino vešče prekoval ritmično pestre silabične enajsterce, ki se ne nagibajo k silabotonični adaptaciji tega verza, temveč k svobodnejši razporeditvi naglasov po italijanskem vzoru. Kot pri »Lenori« je tudi tu vsebino prosto podomačil, zato gre bolj za priredbo kot za prevod. Zoisova »Mačka« dokazuje prevodno okretnost slovenščine in obenem razkriva, da je bil baron, znan zlasti kot Vodnikov pesniški mentor (prim. Zois 1973), tudi sam izrazito nadarjen pesnik in prevajalec. S te plati je mogoče obžalovati, da so njegova najboljša dela ostala neznana in z izjemo »Lenore« niso imela širšega vpliva.

Tretji član Zoisovega omizja, pomemben z vidika literarnega prevoda, je Jurij Japelj (1744–1807), duhovnik, ki je zapustil majhno, a kakovostno in po svoje presenetljivo pesniško dediščino. Njegove izvirne pesmi, v katerih se šegavo loteva posvetnih tem, pri tem pa večinoma ostaja v preizkušenem formalnem okviru trohejske (romarske) štirivrstičnice, so razmeroma dobro znane. Toda Japelj se je preskusil tudi kot prevajalec – prevajal je cerkveno poezijo, in, kar je mnogo bolj presenetljivo, posvetno poezijo izrazito erotičnega značaja.

V rokopisu so ohranjeni štirje Japljevi prevodi nemških pesmi Friedricha Hagedorna (1708–1845): »To po red obrneno gospodinstvo« (»Der ordentliche Hausstand«), »Opravlanje« (»Die Verleumdung«), »Jeza« (»Der Zorn eines Verliebten«) in »Marjana« (»Doris«) ter prevod angleške pesmi Alexandra Popea (1688–1744) »Rondeau« (»Rondeau«). Za Japlja je značilno razmeroma zvesto prevajanje, tako v vsebinskem kot v formalnem pogledu. Japelj tu in tam uporabi verz, ki je za zlog daljši ali krajši od izvirnika, kakšno kitico izpusti, še več svobode si privošči pri menjavi ženskih imen (naslovna »Doris« postane »Marjana«; v »Opravlanju« Doris, Martha, Sylvia, Cloris etc. postanejo Mica, Katra, Špela, Metka, Neža etc.). Japljevi prevodni poskusi pričajo o velikem jezikovnem talentu slovenskega prevajalca Biblije. Toda njihova žgečkljiva tematika je najverjetneje glavni razlog, da so obtičali v predalu vse do nedavnega – tako kot Zoisova dela so torej ostali v zavetju zasebnosti in niso vplivali na nadaljnji razvoj pesniškega prevajanja pri nas (Svetina 2006, 40–47, analiza v Svetina 2007, 62–69).

3.3 Od Knobla do Vodnika, pesniškega »prvaka«

Prvo samostojno in podpisano posvetno pesniško zbirko v slovenščini je leta 1801 v Kranju izdal Pavel Knobl (1765–1830). V zbirki *Štiri pare kratkočasnih Novih pesmi, od Paula Knobelna skovane inu Kraincam za spomin dane* najdemo osem pesmi, od katerih večina velja za izvirne. Zaradi zabavnega in mestoma vulgarnega značaja je slovenska literarna zgodovina tej poeziji do nedavnega posvetila malo pozornosti. Samozavestni

učitelj-samouk po rodu iz Orehka pri Postojni je bil presenetljivo dobro podkovan v nemščini: že leta 1800 je pri istem kranjskem založniku Kremžarju izšla priljubljena prozna povest o sveti Genovefi, ki jo je najverjetneje prevedel prav Knobl – na naslovni strani, ki sicer ne imenuje ne predloge ne prevajalca, najdemo podatek, da je zgodba »iz nemškiga na krajnski jezik preobrnena« (prim. Čolić 2015, 28–33). Tudi v svoji pesniški zbirki Knobl očitno ločuje med izvornim in prirejenim: pod naslovom pesmi »Ta zbožani Bogatec« najdemo pripis »[i]z nemškiga prekovana inu pogladena« (Knobl 1801, 9; predloga zaenkrat ni znana), medtem ko pod pesmijo »Jamranje enga zastarenga inu zaerjavenga deklīča« jasno zapiše, da je pesem »pred več letmi skoval« (Knobl 1801, 28). Zdi se torej, da je večina pesmi ne le *Novih*, temveč tudi izvornih – a glede na vire, iz katerih je zajemal Knobl, je seveda prav mogoče, da se še kakšna Knoblova pesem, ki se zdi »skovana«, naposled vendarle izkaže kot »prekovana«. ⁷

Pač pa za osrednjega pesnika in prevajalca tega obdobja upravičeno velja Valentin Vodnik (1758–1819). Prevod ima v Vodnikovem opusu posebno mesto: Vodnik je bil namreč izrazito vsestranski prevajalec, ki je prevajal tako umetnostna (loteval se je vseh zvrsti, lirike, epike in dramatike) kot neumetnostna besedila, kot poliglotski jezikoslovec pa je v slovenščino prevajal iz nemščine, italijanščine, francoščine, latinščine in grščine, a tudi iz slovenščine v latinščino in nemščino. Pri tem se je s prevodom vsaj do neke mere ukvarjal tudi načelno in v neuresničenih načrtih za pesniško zbirko predvidel poseben oddelek – »Vodnikove pesmi preslovenjene«. Svoje prevajanje je označeval zlasti z izrazoma »prestaviti« in »preložiti«, za prevode v slovenščino pa tudi »presloveniti«. Njegov poglobljeni odnos do prevajanja v pedagogiki se kaže v pripravah na predavanja (zapiski z naslovom »Übersetzungregeln«) in poročilih o prevajalskem delu z dijaki: Vodnik je namreč urjenje v prevajanju štel za nujen element formiranja pesnika (Rode 1989, 312–314).

Mladi pesnik, na katerega je pozneje stavil Zois, se je v pisaniškem debiju leta 1781 predstavil samo z izvorno poezijo. Toda za svoje *Lublanske novice* je že 15. februarja 1797 v celoti prevedel »Pesem na cesarjev god« Lorenza Leopolda Haschke – pesem, ki je v Haydnovi uglasbitvi postala eden ključnih elementov habsburškega monarhičnega kulta. ⁸ V istem časopisu je objavil tudi prevod »Če manka desnica« z dostavkom: »En Nemeec na Duneji gospod Denis je na čast Nelsona naredil eno kratko pesem po Nemsko inu po Latinsko, katiro mi tukaj z' kratkimi besedami kraincam po našim jeziki preložimo.« Iz dostavka torej izvemo za izvornik že omenjenega Michaela Denisa, ki doslej ni bil identificiran. Prevod ali priredba po italijanski predlogi bi utegnila biti »Pesem od Zveličaniga Leonarda ...«, ohranjen pa je tudi Vodnikov svoboden in skrajšan prevod sklepnih verzov Kotzebuejeve igre *Der Hahmenschlag* (*Tinček Petelinček*), ki jo je v prozi prevedel Jernej Kopitar (o Vodnikovih zgodnjih prevodih prim. Kosove opombe v Vodnik 1988, 382–387).

⁷ Ali vsaj oprta na anonimizirano oralno in rokopisno tradicijo; prim. razdelek o štajerskih in koroških pesnikih. Hvalnica krompirju, s katero se zbirka začinja, se zelo verjetno naslanja na takšno tradicijo.

⁸ Teden dni pozneje je objavil še dodano, izvorno kitico.

Medtem ko Vodnikova prva zbirka, *Pesme za pokušino* (1806), vključuje zgolj izvirne pesmi, predstavljajo njegove *Pesmi za brambovce* (1809) prvi primer natisnjene prevodne zbirke v slovenščini. Čeprav gre za prevod po vladnem naročilu, objavljen brez navedbe kraja in avtorja, je Vodnik te prevode razumel kot integralen del svojega pesniškega opusa in jih je vključil v neuresničene načrte za svojo pesniško zbirko, kjer je zanje predvidel poseben razdelek z naslovom »Vodnikove pesmi Brambovske«. Za svojo slovensko izdajo je Vodnik izbral štiri pesmi iz zbirke Heinricha Josepha von Collina (1771–1811) *Lieder Oesterreichischer Wehrmänner* [Pesmi avstrijskih vojakov], izboru pa je na začetek dodal še prevod pesmi dunajskega časnikarja J. Richterja »Lied auf die Landwehr« [Pesem deželnim brambovcem]; besedila je svobodno skrajševal in prirejal, po potrebi izpuščal kitice, v pesmi »Estrajh za vse« pa je z zamenjavo predloga že v naslovu značilno premestil poanto izvirnika »Oesterreich über Alles« [Avstrija čez vse] (Vodnik 1988, 403–410, poudaril MD).

Primer (zvestega) samoprevajanja predstavlja Vodnikova »Ilirija oživljena«, (po) natisnjena leta 1811 v *Télégraphe officiel* vzporedno dvojezično: slovensko in latinsko (kot »Illyria rediviva«), primer razmeroma svobodnega prevajanja iz francoščine pa sta verza iz Boileaujeve *L'art poétique* (Vodnik 1988, 412–414). Iz rokopisne zapuščine so naposled znani še Vodnikov samoprevod izvirne slovenske pesmi »Mirov god 11. dan serpana 1814« v nemščino (kot »Holde Knaben, Zarte Mädchen« [Mili fantje, nežna dekleta]), prevod »Otožnimu vina«, kjer predloga »Iz Nemškiga« ostaja neidentificirana, ter prevod prav tako neznane italijanske predloge »Iskrice«, nad katere zapisom se nahaja naslov »Vodnikove pesmi preslovenjene«. Neobjavljen je za pesnikovega življenja ostal tudi slovenski prevod latinske himne »Dies irae« ter štirinajst pesniških prevodov iz grščine z naslovom »Anakreonta, gréškiga pévca nektere péśni iz gréškiga po slovensko« (o Vodnikovih prevodih v rokopisih gl. Vodnik 1988, 421–455).

Vodnikov pesniški (in nepesniški) prevajalski opus je bil v svojem času najtehtnejši: pesnik »Dramila« se je namreč s prevajanjem ukvarjal dolga leta, in sicer ne le kot ustvarjalec, temveč tudi kot pedagog. A tudi njegova prevodna zapuščina kaže, da se na Kranjskem ob koncu obdobja razsvetljenstva še zdaleč ni uveljavil sodobnejši koncept prevoda, ki stremi k zvestobi izvirnika. Vsekakor pa je mogoče reči, da so kranjski pesniki v tem času, zlasti Dev in Vodnik (Zois in Japelj manj, ker kot pesnika nista delovala javno), prevajanje in prirejanje trdno vpeli v nastajajoči slovenski pesniški oziroma literarni repertoar.

3.4 Pesniki na Štajerskem in Koroškem: od Volkmerja do Jarnika

Pri pesnikih na Štajerskem in Koroškem, ki so v obdobju razsvetljenstva pisali prve posvetne verze v domačem jeziku, je situacija nekoliko bolj zapletena – deloma zato, ker je njihovo delo slabše raziskano kot delo njihovih kranjskih kolegov, še bolj pa zato, ker pesnjenja večinoma niso razumeli kot ustvarjanja enkratnih umetnin z individualnim pečatom. Štajerski začetnik posvetne poezije Leopold Volkmer (1741–1816) kaže, kot

je ugotovila Majda Potrata, »precejšnja odvisnost od tujih literarnih predlog«, obenem pa razume »bistvo pesnjenja kot 'lepega znanja' v oblikovanju novega besedila iz že znanih snovnih prvin po veljavnih poetičnih normah« (Potrata 1994: 6). Pesnik torej jemlje različne predloge, bodisi nemške bodisi slovenske, in jih zelo svobodno predeluje in prepesnjuje. Pesmi se potem širijo pisno in ustno, k njim pa zelo svobodno pristopajo tudi nasledniki. Odličen primer takšne prakse ponuja Volkmerjeva *Hvala kmetičkega stana ino tobačie trave*, natisnjena leta 1807 (nastala je najverjetneje že dobro desetletje pred tem), ki načeloma velja za izvirno delo, saj doslej še ni bila identificirana konkretna predloga, po kateri naj bi pesnitev nastala.⁹

To seveda ne pomeni, da takšne predloge ni: najverjetneje bo držalo, da je Volkmerjeva »Prva pesem od kmetstva« tudi sama »iz stare predelana«. ¹⁰ Če upoštevamo, kako sta Volkmerjevo različico preoblikovala Dajnko in Modrinjak, dobimo vpogled v tedanji odnos štajerskih pesnikov do izvirnosti. Modrinjakova rokopisna obdelava Volkmerjeve pesmi vsebuje številne spremembe, izpuščena je cela kitica; Dajnko pa je pesem leta 1827 pod naslovom »Kmetički stan« objavil na uvodnem mestu v zbirki *Posvetne pesmi med slovenskim narodom na Štajerskem* (v dajnci), pri čemer je značilno, da Volkmerja sploh ni omenil, pesem pa je močno predelal in ji celo spremenil naslov (prim. Čeh Steger 2015, 46–51). Prav mogoče si je misliti, da Volkmer proti takšni sproščeni rabi ne bi protestiral: konec koncev je sam tradicijo razumel podobno, saj njegova načrtovana, a neobjavljena zbirka *Zmes za pevca*, ni bila namenjena množičnemu bralcu, temveč ljudskemu pevcu. V takšnem oralnem kontekstu avtorstvo seveda ni ključna kategorija. Zato pri Volkmerju tudi v primeru, da se razkrijejo nove konkretne predloge (kar se zdi povsem mogoče), o literarnem prevajanju v pomenu, ki bi bil blizu današnjemu, bržkone ne bo mogoče govoriti.

Podobno velja za poezijo Štefana Modrinjaka (1774–1827), verjetno enega najbolj nadarjenih (in spregledanih) slovenskih pesnikov svojega časa. Pri najboljših in najbolj osebnih Modrinjakovih pesmih, kakršne so »Elegija« in obe »Popevki«, skoraj ni dvoma, da gre za izvirne stvaritve. Toda obenem Modrinjak ustvarjalno posega tudi v rokopisno tradicijo. Odličen primer je njegova pesem »Od protuletja«, ki jo je slovenska literarna zgodovina večinoma štela za izvirno: v resnici gre za predelavo pesmi, ki jo je mogoče najti v več različicah v številnih kajkavskih pesmaricah.¹¹ Tudi pri Modrinjaku najdemo naslanjanje na tradicijo, pesnjenje kot igrivo predelovanje, ki proizvaja »poanonimljene preoblikovane stvaritve« (Kotnik in Pogačnik 1974, 14). Takšna je denimo »Popevka od pet pijanih bab«, edina Modrinjakova pesem, natisnjena še za pesnikovega življenja. Pesem je v resnici »Modrinjakova« le v narekovajih: predloge tovrstnih pesmi so namreč krožile

9 Med posrednimi vplivi je bil omenjen Johann Wilhelm von Gleim, konkretnješe zglede pa bi nemara veljalo iskati v baročnem pesništvu nemškega prostora, kjer se je uveljavil žanr »hvale kmečkega stanu«, tovrstne stanovske pesmi pa so bile popularne na gostijah tudi v slovenskem prostoru (prim. Potrata 1994: 26–27).

10 Ta pripis najdemo leta 1833 v Ahačlovi pesmarici na koncu pesmi »Kmetički stan« – namesto Volkmerjevega podpisa (Ahačel 1833, 56).

11 Ta okoliščina doslej ni bila opažena – za opozorilo in druge opombe se zahvaljujem Nini Ditmajer.

v širšem prostoru in v medjezikovnem stiku, podobno kot ljudske pesmi in pravljice – ne le na slovenskem, temveč tudi v hrvaškem jezikovnem območju.¹² O prevajanju v strogem smislu seveda tu spet nima smisla govoriti.

Če se s Štajerske premaknemo proti Koroški, ne moremo mimo izstopajoče pojave Andreja Šusterja - Drabosnjaka (1768–1825). Drabosnjak je izšel neposredno iz bukoviške tradicije, kjer je odnos do predloge izrazito sproščen, pri čemer je obilno prevajal in prirejal rokopisne molitvenike ter prevajal ljudske knjige. Kaže, da je Drabosnjak gojil vsaj elementarno prevajalsko zavest; ohranjen je namreč prevod rokopisnih popularnih zgodb, kjer najdemo formulacijo »[n]a Slovensko Spraho prestavljano od Andreasa Šuestarja Drabosinjaka« (Reisp 1966, 14). Na podlagi znane baročne predloge, *Das Grosse Leben Christi* slovitega Martina Cochemskega, je nastal tudi Drabosnjakov tiskani prevod *Pasion tu je popisvanie od terpleinia Jezusa Kristusa ...* Tudi priljubljena pasijonska igra *Komedija od celiga grenkiga terplenja ...*, ohranjena le v prepisu, je najverjetneje nastala na podlagi nemške predloge, saj ima rokopis v naslovu »iz nemčiga v koroško špraho v rajme napraulano«. Drabosnjak je natisnil tudi dve pesniški besedili. Za *Svoovenji obace*, najverjetneje tiskan nekaj pred letom 1811, Reisp meni, da »verzji v celoti niso originalni, nekateri v osnovi segajo v starejše čase, nemara v dobo nemške 'Spruchdichtung'« (Reisp 1966, 17). Drugi tisk, *Ena lepa celu nova latania*, parodira cerkvene litanije (pridih blasfemičnosti je nemara razlog, da so oblasti intervenirale zoper Drabosnjaka); viri za pesnitev niso znani, a Reisp domneva, da deloma sloni na podobnih tujih vzorih (prim. Reisp 1966, 13–25; gl. tudi poglavje Prevodi v koroški jezikovni različici: Urban Jarnik in sodobniki).

Če se pri Drabosnjaku kaže vsaj načelna zavest o prevodu (»prestavljeno«, »iz nemčiga v koroško špraho v rajme napraulano«), je pri vodilnem koroškem pesniku z začetka 19. stoletja, Urbanu Jarniku (1784–1844), prevajalska zavest bolj razvita in se mestoma bliža sodobnejši. To je mogoče, ker je Jarnik deloval v dvojezičnem okolju, v okviru literarne skupine, ki je ob reviji *Carinthia* nekaj časa gojila inkluzivni model sobivanja dveh literarnih kultur, nemške in slovenske. Tako je Jarnik pisal in objavljaj slovenske pesmi, a tudi prevajal pesmi nemških kolegov v slovenščino: v *Carinthii* je leta 1813 objavil »Bližnjavo Lube« (»Nähe der Geliebten«) prijatelja Johanna Gottfrieda Kumpfa (1781–1862) ter prevedel obsežnejšo verzifikacijo koroške ljudske pesnitve Johanna Georga Fellingnerja (1781–1816) »Boj z drakonam« (»Der Kampf mit dem Lindwurm in Sonnenfelde«), ki je bila objavljena posmrtno. Kot domneva Erich Prunč, bi to lahko bila protiusluga za Fellingnerjev prevod štirih Jarnikovih pesmi (»Zvezdje«, »Damon Meliti«, »Jesen«, »Arfe«) v nemščino – intelektualna izmenjava pa se je v tem primeru za Jarnika razpletla ugodno.¹³

12 Prvi natis te pesmi je v prekmurščini (*Starišinstvo i zvačinstvo*, 1807).

13 Fellingnerjev prevod Jarnikove pesmi »Zvezdje« (»Sternenwelten«) sodi med najvidnejše nemške prevode iz zgodnjega obdobja slovenske poezije – kajpada zato, ker jo je v samospěvu ovekovečil veliki Franz Schubert. Prunč zapiše: »Verjetno je to bilo prvo in dolgo tudi edino slovensko besedilo, ki je bilo sprejeto v svetovno glasbeno zakladnico« (2002, 5). Toda Jarnikov triumf ni bil popoln: na partituri najdemo navedbo, da gre za Fellingnerjevo pesem.

Poleg tega je Jarnik prevedel pesnitev »Herkul na razpotju« (»Herkules am Scheidewege«) Magnusa Gottfrieda Lichtwera (1719–1783) in dve Schillerjevi pesmi (»Fridolin«, »Knez Habsburški«). Kot ugotavlja Prunč, se je Jarnik pri prevajanju razmeroma zvesto držal predlog – izjema je prepesnitev »Herkula na razpotju«, kjer se je odločil za bolj svobodno prirejanje (Prunč 2002, 199–212). K natančnosti prevajanja lirske poezije je seveda pesnika vabil tudi inovativni in presenetljivo moderni format objavljanja v *Carinthii*: praksa vzporedne dvojezične objave prevoda in izvirnika – tako je bila objavljena denimo Kumpfova »Bližnjava Lube« (nemški izvirnik levo, Jarnikov slovenski prevod desno), Jarnikovo »Zvezdje« (z Jarnikovim proznim nemškim prevodom na desni) ter tri druge Jarnikove pesmi, ki jih je že ob prvi objavi z nemškim prevodom na desni opremil Fellinger: »Damon Meliti«, »Arfe« in »Jesen«. (Gl. tudi poglavje Prevodi v koroški jezikovni različici: Urban Jarnik in sodobniki.)

4 Zaključek

Prihodnje raziskave bi lahko ponudile natančnejši vpogled v predzgodovino prevajanja slovenske posvetne poezije, ki morebiti danes deloma ostaja zakrita. Prav tako se utegne najti kakšna nova predloga, ki bo pokazala, da je bila vloga prevajanja in prirejanja pri prvih slovenskih pesnikih večja, kot se zdi sedaj – kar velja zlasti pri slabše raziskanih štajerskih in koroških avtorjih. Kljub temu pa je ta pregled mogoče skleniti z nekaterimi nespornimi ugotovitvami. Tuji pesniški zgledi, zlasti nemški, nekoliko manj pa tudi italijanski, latinski in drugi, so pomembno prispevali k nastajanju slovenske posvetne poezije, njenega repertoarja, formalnih značilnosti, pa tudi njenega motivno-tematskega horizonta. Takšno formativno vlogo je mogoče opazovati v širokem razponu od vpliva preko svobodne predelave, zvestejše prepesnitve ali priredbe do razmeroma zvestega prevoda. Prirejanje in prevajanje je potemtakem pomembno sooblikovalo nastajanje slovenskega literarnega (poli)sistema, pa tudi avtorske poetike prvih izrazitih slovenskih pesnikov – zlasti Deva, Vodnika in Jarnika, ki so kot javno delujoči pesniki najbolj vplivali na nadaljnji razvoj. Eksplicitne teoretične obravnave prevajalskih načel na pragu (pred)romantike resda še nismo dobili, a iz pesniške prakse se je postopoma oblikovala zavest o prevajalskih načelih, ki se odraža tudi v vse bolj diferencirani terminologiji (»prestavljanje«, »preložitev«, »preslovenjenje«, »posnetek«, »prekovanje«).

Pesniki-prevajalci v tem obdobju so ostajali načelno zavezani klasicističnemu konceptu prevoda, ki dovoljuje in celo spodbuja razmeroma svobodno in ustvarjalno pristopanje k predlogam. Rečeno drugače: čas za striktno ločevanje med izvirnim in prevedenim, med samovoljnim »freye Uebersetzung« in zvestim prevodom, še ni dozorel. Konec koncev je bil to čas, ko so se izobraženci suvereno gibali v večjezični tradiciji in ko na obzorju še ni bilo (mono)nacionalnih kultur, kjer bi korpus prevodne literature postal najpomembnejši način komunikacije med pesniškimi tradicijami. Šele v takšnih kulturah je lahko koncept

zvestega prevoda prevzel osrednje mesto, vloga prevajanja pa se je povsem ločila od izvirnega pesnikovanja.

5 Seznam sorodnih poglavij v monografiji

Prevajanje posvetne dramatike v razsvetljenstvu / Svetovljenje Prešerna in svetovni prevodni sistem / Literarnoprevodne izmenjave z nemščino / Literarnoprevodne izmenjave s francoščino / Literarnoprevodne izmenjave z italijanščino / Slovenski prevod v trku z glasbeno umetnostjo – prevajanje libretov, samospevov in popevk / Prevodi v koroški jezikovni različici: Urban Jarnik in sodobniki

6 Priporočeno branje

Koruza, Jože. 1993: *Značaj pesniškega zbornika Pisanice od lepeh umetnost*. Maribor: Obzorja, 1993.

Referenčna analiza vseh pesniških prispevkov v *Pisanicah*.

Vodnik, Valentin. 1988: *Zbrano delo*, uredil Janko Kos. Ljubljana: DZS.

Referenčne opombe k Vodnikovemu *Zbranemu delu* s komentarji vseh ohranjenih Vodnikovih pesmi in prevodov.

Dović, Marijan. 2020. »Krajskih modric prebujenje: začetki slovenske posvetne poezije.« *Jezik in slovnica* 65/3–4, 85–114.

Najnovejša pregledna študija začetkov slovenske posvetne poezije.

Bibliografija

- Ahacel, Matija, ur. 1833. *Pešme po Koroskim ino Štajarskim snane, enokoljko popravlene ino na novo sloshene*. Celovec: Janez Leon.
- Berkopce, Oton. 1962. »Kopitarjevi prepisi slovenskih ljudskih pesmi v zapuščini Josefa Dobrovskega.« *Slavistična revija* 13: 253–267.
- Bjelčević, Aleksander. 2000. »Začetki slovenskega posvetnega verza: od Pisanic do Prešerna.« *V 36. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Zbornik predavanj*, uredila Irena Orel, 317–333. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Cigoj Krstulović, Nataša. 2016. »Odkritje Linhartovega prevoda italijanskega opernega besedila *La frascatana* (1782).« *Slavistična revija* 64, št. 4: 475–488.
- Čeh Steger, Jožica. 2015. »Kulturni in slovstveni pomen Volkmerjeve *Hvale kmetičkega stana ino tobačje trave*.« *V Leopold Volkmer. Prvi posvetni pesnik na slovenskem Štajerskem*, uredil Marko Jesenšek, 43–54. Maribor: Filozofska fakulteta.
- Čolić, Dragana. 2015. »Pesnik ponarodelih in prevajalec.« *V Od Pavla Knobla skovano: zbornik ob 250-letnici rojstva Pavla Knobla, avtorja prve posvetne tiskane pesniške zbirke na Slovenskem*, uredila Dragana Čolić, 21–39. Orehek pri Postojni: Krajevna skupnost.
- Ditmajer, Nina. 2020. »Slovensko pesništvo na Štajerskem med letoma 1758 in 1848: vzori, žanri in recepcija.« *Doktorska disertacija, Podiplomska šola ZRC SAZU*.
- Dovič, Marijan. 2003. »Literarni polisistem in mehanizmi medkulturnih stikov.« *Jezik in slovstvo* 48, št. 6: 75–85.
- Dovič, Marijan. 2007. *Slovenski pisatelj. Razvoj vloge literarnega proizvajalca v slovenski literaturi*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Dovič, Marijan. 2020. »Krajskih modric prebujenje: začetki slovenske posvetne poezije.« *Jezik in slovstvo* 65, št. 3-4: 85–114.
- Dovič, Marijan. Sprejeto za objavo. »Pesništvo Žige Zoisa in vprašanje »prvega« kranjskega pesnika.« *V Zois: Študije*, uredil Luka Vidmar. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Even-Zohar, Itamar. 1990. »Polysystem Studies.« *Poetics Today* 11, št. 1.
- Grafenauer, Ivan. 1973. *Kratka zgodovina starejšega slovenskega slovstva*. Celje: Mohorjeva družba.
- Gspan, Alfonz, ur. 1978. *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja. I. knjiga*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Gspan, Alfonz, ur. 1979. *Cvetnik slovenskega umetnega pesništva do srede XIX. stoletja. II. knjiga*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Gspan, Alfonz. 1956. »Razsvetljenje.« *V Zgodovina slovenskega slovstva I. Do začetkov romantike*, uredil Lino Legiša, 327–440. Ljubljana: Slovenska matica.
- Gspan, Alfonz. 1969. »Tri nova Zoisova slovenska pesemska besedila.« *Slavistična revija* 17, št. 2: 119–181.
- Kidrič, France. 1938. *Zgodovina slovenskega slovstva. Od začetkov do Zoisove smrti*. Ljubljana: Slovenska matica.

- Knobl, Pavel. 1801. *Shtiri pare kratko-zbásnih novih pesmi / od Paula Knobelna skovane, inu Krainzam sa spomin dane*. Kranj: Ignac Kremžar.
- Koruza, Jože, ur. 1977. *Pisanice od lepeh umetnost*. Faksimile. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Koruza, Jože. 1993. *Značaj pesniškega zbornika Pisanice od lepeh umetnost*. Maribor: Obzorja.
- Kos, Janko. 1986. *Razsvetljenstvo*. Ljubljana: DZS.
- Kos, Janko. 1987. *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga.
- Kotnik, Stanko in Jože Pogačnik. 1974. »Štefan Modrinjak.« V *Štefan Modrinjak*, uredila Stanko Kotnik in Jože Pogačnik, 5–36. Maribor: Obzorja.
- Legiša, Lino, ur. 1977. *Pisanice 1779–1782*. Ljubljana: SAZU.
- Pogačnik, Jože, ur. 1980. *Starejše slovensko slovstvo: od Brižinskih spomenikov do Linhartovega Matička*. Maribor: Obzorja.
- Pogačnik, Jože. 1995. *Slovensko slovstvo v obdobju razsvetljenstva*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Pohlin, Marko. 1768. *Kraynska grammatika*. Ljubljana: J. F. Eger.
- Potrata, Majda. 1994. *Pesništvo Leopolda Volkmerja*. Maribor: Kulturni forum.
- Prijatelj, Ivan. 1935. *Duševni profili slovenskih preporoditeljev*. Ljubljana: [Prijateljevi učenci].
- Prunč, Erich, ur. 2002. *Urban Jarnik. Pesmi in prevodi*. Celovec: SNI Urban Jarnik.
- Reisp, Branko. 1966. »Andrej Šuster – Drabosnjak (1768–1825).« V *Andrej Šuster – Drabosnjak, Parodije in satirične pesmi*, 1–27. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Rode, Matej. 1989. »Vodnik kot prevajalec.« V *Obdobje slovenskega narodnega preporoda*, uredil Matjaž Kmecl, 311–317. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Slodnjak, Anton. 1968. *Zgodovina slovenskega slovstva I–II*. Celovec: Drava.
- Stanovnik, Majda. 2005. *Slovenski literarni prevod 1550–2000*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Svetina, Peter, ur. 2006. *Od lubezni in vesela: izbor iz starejše slovenske posvetne poezije*. Ljubljana: Mladinska knjiga (Kondor 318).
- Svetina, Peter. 2007. *Kitične oblike v starejši slovenski posvetni poeziji*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Vidmar, Luka. 2020. »Od prevajanja Molièra in Metastasia do uprizarjanja Micke in Matička.« *Jezik in slovstvo* 65, št. 3–4: 183–200.
- Vodnik, Valentin. 1988. *Zbrano delo*, uredil Janko Kos. Ljubljana: DZS.
- Vogrinc Javoršek, Urša in Nike Kocijančič Pokorn, ur. 2007. *Vta Slouenski jesig preobernen: vloga prevoda v razvoju slovenskega jezika in književnosti*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Zois, Žiga. 1973. »Pisma barona Žige Zoisa Vodniku.« V *Izbrano delo Marka Poblina, Žige Zoisa, Antona Tomaža Linharta in Valentina Vodnika*, uredil Janko Kos, 15–58. Ljubljana: Mladinska knjiga.

ZAČETKI PREVAVANJA POSVETNE POEZIJE V SLOVENŠČINO: PESNIKI- PREVAJALCI OD DEVA DO JARNIKA

Poglavje obravnava začetke posvetne poezije v slovenščini, ki se je na podlagi stoletnega izročila ljudskega in nabožnega pesništva začela razvijati proti koncu 18. stoletja. Slovenska sekularna poezije se je kot vsaka nova pesniška tradicija neogibno opirala na tuje zglede. Ob antičnih klasikih, ki so jih spoznavali med šolanjem, so se prvi slovenski pesniki zgledovali zlasti po pesništvu v nemščini, a tudi po poeziji drugih literatur: italijanski, madžarski, hrvaški, deloma francoski. Tuji zgledi so nanje tvorno vplivali po vsebinski ali formalni plati, včasih pa so postali tudi neposreden vir prirejanja in prevajanja – pri čemer so slovenski pesniki v skladu s tedaj veljavnimi normami s predlogami ravnali razmeroma svobodno in se večinoma niso trudili za zvest prevod v današnjem pomenu besede. V razpravi je pregledno obravnavano prevajanje in prirejanje posvetne poezije v slovenščino v obdobju razsvetljenstva (zlasti pri ključnih pesniških osebnostih Antonu Feliksu Devu, Žigi Zoisu, Antonu Tomažu Linhartu, Juriju Japelju, Valentinu Vodniku, Leopoldu Volkmerju, Štefanu Modrinjaku in Urbanu Jarniku). Predstavljeni so tudi temeljni koncepti, ki so pesnike pri tem vodili, ter nekateri načelni problemi, povezani z razvojem prevajalske samorefleksije in teorije.

THE BEGINNINGS OF TRANSLATING SECULAR POETRY INTO SLOVENE: POETS/ TRANSLATORS FROM DEV TO JARNIK

This chapter deals with the beginnings of Slovene secular poetry, which began to develop towards the end of the 18th century, building on the centuries-old tradition of folk and religious poetry. Like any new poetic tradition, Slovene secular poetry inevitably drew on foreign models. In addition to the canonical works in Latin and Greek that they had learned at school, the first Slovene poets drew inspiration primarily from German poetry, but also from the poetry of other literatures: Italian, Hungarian, Croatian, and partly French. Foreign models influenced them in terms of content or form, and sometimes they also became the direct source of adaptations and translations – although Slovene poets, in accordance with contemporary norms, dealt with the models relatively freely and usually did not aim at a literal translation in the modern sense. This chapter deals with the translation and adaptation of secular poetry into Slovene in the Enlightenment period (in particular, with the works of the most important poets Anton Feliks Dev, Žiga Zois, Anton Tomaž Linhart, Juri Japelj, Valentin Vodnik, Leopold Volkmer, Štefan Modrinjak, and Urban Jarnik). The basic concepts that guided the poets are presented, as well as some fundamental problems related to the development of translational self-reflection and theory.